

www.jolibre.com

© Del text: 1981, Keter Publishing House, Jerusalem

© De la traducció: 1998, Eulàlia Sariola

© D'aquesta edició:

2017, Santillana Infantil y Juvenil, S. L. i Grup Promotor S. L.

Carrer de les Ciències 73, Nau 10.

08908 L'Hospitalet de Llobregat

Telèfon: 91 744 90 60

ISBN: 978-84-16661-50-3

Dipòsit legal: M-1.257-2017

Printed in Spain – Imprès a Espanya

Primera edició: abril de 2017

Més de 10 edicions publicades en Grup Promotor

Directora de la col·lecció:

Maite Malagón

Editora executiva:

Yolanda Caja

Direcció d'art:

José Crespo i Rosa Marín

Projecte gràfic:

Marisol del Burgo, Rubén Chumillas, Julia Ortega i Álvaro Recuenco

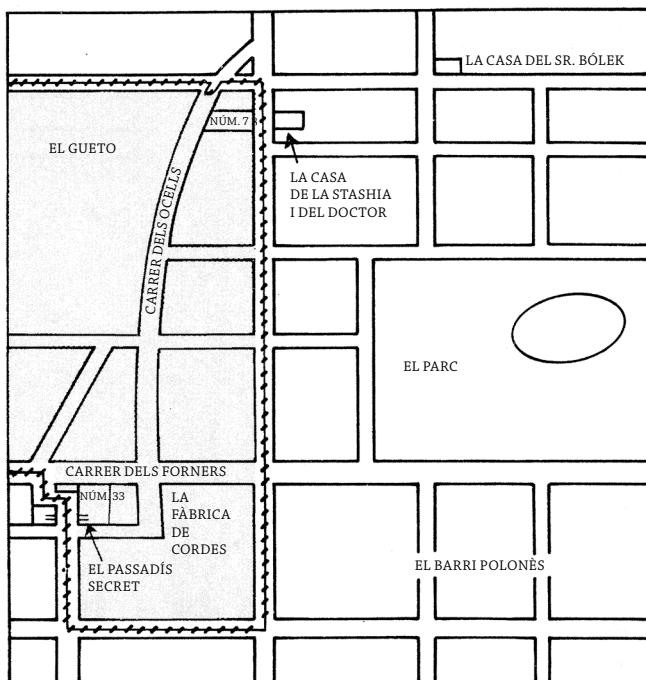
Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat d'excepció prevista per la llei. Si en necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment, adreueu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org).

L'illa del carrer dels Ocells

Uri Orlev

Il·lustracions d'Ora Itan

jollibre

----- EL MUR DEL GUETO

El secret del pare

Em vaig despertar. El pare seia a terra, amb una espelma encesa als peus. Jo estava molt cansat i m'havia quedat a la meitat d'un somni. Vaig badallar i vaig intentar saber com acabava. De vegades es pot aconseguir si no et despertes del tot. La mare em digué que això era possible amb la condició de no mirar abans per la finestra. Però, ara, la finestra era fosca i a fora tot eren tenebres.

Alguna cosa m'inquietava. Què hi feia el pare, a terra? Remenava unes petites peces de metall. Podia sentir com dringaven. Les netejava i se les mirava. Llavors va adonar-se que jo m'havia assegut al llit. Va tapar-ho ràpidament amb les mans com si em volgués amagar alguna cosa. Però a l'acte vaig veure què era, una culata amb el gallet. El meu pare tenia una pistola! Em vaig despertar del tot. Potser anava a matar alemanys?

La mare no hi era. Havia sortit per visitar uns companys del moviment al qual pertanyia, al gueto A, i no havia tornat. Ja feia vuit o deu dies. Jo no els comptava, era massa trist. Al principi vam pensar que l'havien agafada per treballar en algun lloc a prop. Després, que potser l'havien dut per uns quants dies a un lloc més apartat. Per fi, vam començar a témer que se l'haguessin endut cap a Alemanya. No hi havia gaire gent que rebés cartes d'allà mitjançant la Creu Roja i les poques que es rebien era impossible de saber si eren autèntiques o bé escrites per força.

El pare se'm quedà mirant un moment i després va separar les mans de les peces de la pistola. Vaig obrir la boca per fer-li una pregunta, però ell es posà un dit damunt els llavis. Potser a causa de la família Grin, que dormia a la cambra del costat, en el pis que compartíem amb ells. Vaig baixar del llit, vaig anar cap al pare i vaig seure a terra al costat de l'espelma.

–És una pistola de debò? –li vaig preguntar en veu baixa.

–Sí –em va contestar el pare somrient.

Com si jo no ho sabés ja, encara que era difícil de creure. Mai no havia sentit a dir que cap dels

nostres veïns tingués una pistola. I a més, si hi havia persones al gueto que en tenien, no devien ser pas gaires. Potser tres o quatre. Senzillament, la veritat era que no ho sabia. Aquestes coses s'amagaven als nens.

–Què fas?

–La netejo, la greixo i la preparo per si de cas.

–Aniràs a matar alemanys?

–Sí –digué el pare.

Em vaig esgarriar.

–Demà?

–No –va dir el pare–, no t'amoïnis.

El pare no havia tingut intenció de revelar-me el secret de la pistola, malgrat que jo l'ajudava en tot el que feia. També el vaig ajudar quan vam construir el búnquer amb la família Grin i el petit amagatall de fusta al sostremort només per a nosaltres, a més de les feines que fèiem per tota la casa. Però ara que havia descobert el seu secret ja no va dubtar i em va fer veure com es muntava i es desmuntava, com es netejava i es greixava, quines parts s'han de greixar i de quines s'ha de treure l'oli abans de fer-la servir.

–Com ho saps, tot això?

–Fa temps vaig ser soldat –va dir el pare.

–Mai no m’ho havies dit.

–No va ser l’època més brillant de la meva vida –digué el pare–. Ràpidament em van agafar per a l’equip de boxa, però els altres jueus ho passaven malament i em feien llàstima.

8   Era una Baretta italiana, amb set bales al carregador. El pare les va treure d’una en una i em va explicar cada una de les parts de la pistola.

–T’ensenyaré a disparar amb aquesta pistola –va dir de sobte, després de rumiar una estona i havent madurat la seva decisió.

Vaig aprendre-ho tot sobre les pistoles. I si algú em desperta a mitjanit i m’ho pregunta, li puc contestar tot seguit sense dubtar-ho ni un segon. És una Baretta italiana del 1934. Calibre: 9 mil·límetres. Longitud del canó: 92 mil·límetres. Longitud total: 149 mil·límetres. Pes: 680 grams.

Des d’aquella nit ens vam asseure a terra moltes altres nits i jo muntava i desmuntava la nostra pistola i el pare m’ensenyava a carregar-la i a obrir-ne el fiador. Una cosa darrere l’altra. Després em va ensenyar a apuntar. S’ajeia davant meu amb una diana feta de cartró retallat i jo apuntava al

foradet que hi havia al mig. A continuació, premia el gallet i feia:

–Bang!

I el pare veia, a través del forat, si havia fet blanc o no.

10 –Potser arribarà un dia, Àlex –deia el pare–, que aquests exercicis et salvaran la vida. Qui sap com i quan acabarà aquesta guerra.

El pare sospirà. Ja feia tres anys que la guerra durava, era la Segona Guerra Mundial. El meu pare recordava la Primera. Una vegada em va dir tot fent broma:

–I tu potser encara podràs veure la Tercera.

M'estava dient que em desitjava una vida llarga o potser només em deia que aquesta no seria la darrera guerra mundial? L'hi vaig preguntar i ell em va aclarir que, en finalitzar la Primera Guerra Mundial, tothom va pensar que seria la darrera. I heus aquí que en teníem una altra. La diferència era que a la Primera Guerra Mundial no mataven els jueus, no especialment. Hi va haver jueus arreu que van lluitar a tots els exèrcits i van morir com tots els altres soldats. Potser es van matar entre ells i tot. Ves a saber! A casa dels pares del meu pare, o sigui a casa

dels meus avis, en temps d'aquella guerra, hi van viure oficials alemanys i no van fer cap mal a ningú. Fa estrany de pensar-ho. Només van requisar tots els picaportes de bronze i altres estris per fondre'ls i fer-ne canons. I un d'ells anava darrere la meva tia Lunia. L'àvia es va enfurismar. Com pot ser que fossin normals aleshores? El pare no em va saber respondre. Potser per això, al començament, la gent no volia creure que mataven els jueus, sinó que de debò els enviaven a camps de treball.

11

El pare i jo ens estàvem en uns habitatges de la fàbrica que feia cordes per a l'exèrcit alemany. El pare sortia de casa cada matí, quan encara era negra nit, cap a la feina. Jo m'amagava al sostre-mort si el pare, com feia algunes vegades, no m'havia baixat al búnquer. Tot depenia dels rumors que ens arribaven. De vegades em portava d'amagatots per passadissos camuflats a les parets i al sostre, i m'amagava a baix, al magatzem de la fàbrica. Llavors estava molt més a prop seu i no m'ensopia tant. En Barukh, l'encarregat del magatzem, m'ensenyava a fer nusos amb cordes gruixudes i primes i parlava amb mi de tota mena de coses. Jo estava segur que el vell Barukh era tan savi com el rei

Salomó. No li vaig parlar, però, de la pistola. Ho havia promès al pare.

12 Jo llavors no ho sabia, però el pare sempre duia la pistola a tot arreu. Es va fer un cinturó de cuir, que portava sota l'aixella amb la pistola penjada, i allí era on la posava. A la nit la deixava sota el coixí. Al pare no li feia por que els alemanys l'hi trobessin a sobre. A cap alemany no se li acudiria mai que un jueu de la fàbrica o del carrer pogués anar armat. Mai no van cercar armes entre nosaltres, ni quan arplegaven gent per fer-los pujar als trens que els conduïrien als camps de treball.

El vell Barukh feia te amb un petit bullidor elèctric i vigilava el magatzem. Apuntava les entrades i sortides dels embalums de cordes. Venia un camió conduït per un soldat alemany a recollir els grans sacs, que carregaven dos treballadors de la fàbrica. Quan venia el soldat ros, li oferia una cigarreta a en Barukh, però ell no el convidava pas a prendre el te. Quan venia l'alemany pèl-roig, l'escridassava i l'obligava a carregar amb els treballadors. També li clavava puntades de peu. Quan marxaven, en Barukh s'eixugava la suor del front i s'asseia gemegant. Després, es palpava la part in-

terna de la cama esquerra per sobre de la sabata i murmurava alguna cosa. Una vegada li vaig preguntar:

–Li fa mal la cama, senyor Barukh?

Em va mirar, i després de dubtar una mica s'arromangà el camal dels pantalons. Ficat a la sabata hi vaig veure un gran ganivet de cuina.

–Algun dia, almenys un alemany me les pagarà –digué el vell Barukh.

–Jo també... –vaig dir, però vaig mossegar-me la llengua: de poc no se'm va escapar el secret–.

Jo també voldria tenir un ganivet com aquest –vaig dir finalment.

–Tu encara ets petit per a aquestes coses –va dir–, però quan creixis ja arribarà el teu moment.

No era tan senzill, matar un alemany. No és pas que fos difícil, ja que a cap alemany se li podia acudir que ningú pogués intentar matar-lo.

14 L'alemany que venia al magatzem només portava una pistola tancada a la pistolera. Abans de poder-la utilitzar, havia de descordar la pistolera i mentrestant en Barukh hauria pogut tenir temps de clavar-li el ganivet. Per l'esquena, per exemple. No seria gaire cavallerós, però el pare m'havia dit que amb els alemanys podíem saltar-nos les regles, encara que només fos perquè ells se les havien saltades primer. El pare tampoc no podia utilitzar la pistola, ja que si a algun alemany de la fàbrica o del nostre carrer li passés res, els alemanys matarien una bona quantitat de gent, dones i nens fins i tot, per atemorir tothom i que ningú no gosés tornar-ho a fer. Com pot una persona responsabilitzar-se de la vida de tanta gent només perquè li ha vingut de gust matar un alemany?

–No estem segurs que els rumors que s’empor-
ten d’aquí els jueus per exterminar-los als camps
siguin certs –digué el pare.

–Sí que és segur –va dir en Barukh–. Jo mateix
vaig parlar amb un noi que se’n va escapar. No t’ho
havia dit?

El pare sospirà. S’estimava més creure que la
mare encara tornaria.

–Si tan segur n’estàs, Barukh, per què no fas
res, eh? –va preguntar-li el pare.

–Ja tinc prou feina, jo –contestà en Barukh–:
vigilo el teu fill.

El pare tornà a la feina.

Un dels temes de què parlava amb en Barukh
era de Hitler. No el coneixia personalment, però
n’havia llegit molts llibres. Fins i tot un que Hitler
en persona havia escrit.

–Fixa’t en Napoleó, per exemple –m’explicava–.
A les guerres napoleòniques va morir molta gent.
Hi havia fam i malalties. Però Hitler està fent una
cosa que ningú no havia fet mai fins ara: està cons-
truïnt fàbriques per matar gent a sang freda, com
animals a l’escorxador. Aquesta és la diferència.

I cada vegada acabava així la seva explicació:

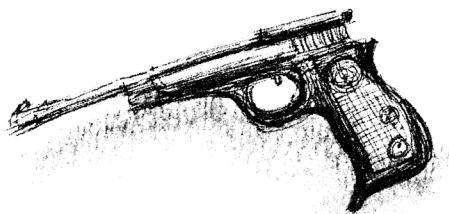
–I per tot això perdrà la guerra, el mataran com un gos, el seu país serà destruït de soca-rel i el seu nom serà maleït per sempre.

El pare digué una vegada:

–El que s’hauria de fer és esborrar-lo dels llibres d’història. Com si mai no hagués existit.

16 –No –digué en Barukh–. Tot això ha de ser recordat perquè els altres pobles aprenguin què pot passar quan es tria com a cap d’estat un boig. I d’aquesta manera sabran que en situacions especials fins i tot els nens han de saber agafar una arma.

Vaig mirar el pare de cua d’ull. Si el pare i jo haguéssim estat amb la mare quan la van agafar pel carrer, no se l’haurien endut enlloc. Segur que no. Encara que després haguessin matat a tota la gent del carrer.

En Floquet. L'exemple de l'arbre

Jo tenia un ratolí blanc, l'únic que em quedava després que es van anar morint tots els que van créixer a casa. No a la nostra casa d'abans, no. A la nostra casa del gueto, quan encara no havien començat a endur-se la gent.

17

Hi ha persones que odien els ratolins. N'hi ha que els tenen molta por. Però tenir un ratolí a casa no és gaire diferent de tenir-hi un gat, un gos o bé un ocell. Només que els ratolins són més petits, mengen menys i no causen grans molèsties si se sap com se n'ha de tenir cura. El vell Barukh, per exemple, em va confessar que odiava els ratolins. No m'ho va dir de cop. Al començament, em digué que no calia que m'endugués el ratolí quan anés a amagar-me al magatzem. Em va dir que s'escaparia i que no el podria trobar. Li vaig contestar que quan jo xiulava ell venia cap on era; ja ho veuria. Gairebé es va desmaiar.

–No, no –digué.

Quina cosa més estranya, en canvi els alemanys no li feien cap por.

Després em va dir que les rates grises es menjarien el meu ratolí. Jo no havia vist mai cap rata per allà, encara que ell deia que vivien en uns forats que hi havia a terra.

18

–Però, per què se'l menjaran?

–Perquè és blanc.

–Potser es faran amics.

–Llavors ja no el veuràs més. Trobarà una ratolina i ja no tornarà.

–Potser és una femella.

–Doncs així trobarà un mascle.

Molt bé; el vaig deixar a casa. Es deia Floquet. Al matí li explicava que tornaria tard, a la nit, amb el pare, i que no s'havia d'amoïnar. El pare reia de veure que parlava amb el ratolí i li vaig dir:

–Abans sempre havíem parlat amb en Rex.

En Rex era el nostre gos. Ens el vam emportar al gueto i va morir de vell. El pare em deixava fer el que volgués amb el ratolí. No era un ratolí qualsevol. Era molt llest, per això va continuar viu quan els altres ratolins de la gàbia es van posar malalts

i es van morir. El pare va dir que era perquè tenia més defenses, no perquè fos més llest. De totes maneres, sempre va ser diferent dels altres; ja me n'havia adonat abans que fos el darrer de la gàbia.

No sé què hauria fet sense ell tots els dies sencers que passava sol, des del matí, quan encara no era clar, fins ben entrada la nit, al nostre amagatall del sostre o a baix al búnquer. Quant temps es pot passar llegint? El pare no sempre trobava llibres nous per portar-me. Els llibres bons els podia llegir dues i fins tres vegades, com *Robinson Crusoe* o *El rei Mateu*. Però és impossible llegir un dia rere l'altre. Llavors, quan estava cansat, jugava amb en Floquet. Li amagava el menjar per algun lloc i deixava que el busqués. Va aprendre que el joc començava amb un xiulet. Començava a donar voltes tot ensumant fins que trobava el menjar. Gairebé sempre ho aconseguia. Si no li amagava tot el menjar junt no li feia mandra d'afanyar-se a furgar sota tots els draps i coixins una vegada i una altra.

Quan parlava amb en Floquet, no era exactament amb ell que em comunicava. Naturalment jo sabia que no em podia entendre, encara que estigués atent. Era molt més senzill parlar amb ell que

fer-ho tot sol, com si fos boig. Li deia que quan la guerra s'acabés, que seria aviat, li compraria una gàbia ben gran i bonica. I li portaria amics, tant ratolins com ratolines, ja que no sabia si ell era «ell» o «ella». Era impossible de veure. Ni el pare no ho sabia.

20 Tenia prohibit sortir de l'amagatall fins que el pare arribés i em fes un senyal. Si no hagués tornat a la nit ni durant tot l'endemà, no hauria pogut sortir. Això no va passar mai, però sempre tenia menjar per a uns quants dies i ampolles plenes d'aigua. També tenia prohibit anar al lavabo. Tenia una capsa. El pare m'havia promès que si –Déu no ho vulgui!– li passava res, un o altre em vindria buscar, potser el vell Barukh. No volia pensar-hi.

No estava pas gaire amoïnat. El meu pare era un home alt i fort. Quan era molt jove, va ser boxador. Em sembla que era el més fort de tota la fàbrica i, a més, tenia la pistola. I era maco. La mare ja sabia el que es feia quan s'hi va casar.

De seguida que arribava a casa de la feina i en sentia el xiulet, saltava damunt seu i l'abraçava ben fort, com si tot el dia hagués estat patint per ell, sense voler-m'ho confessar. I ell em llançava enlaire, encara que fos un noi gran i pesant i no una criatura, i em feia un petó.

El pare s'asseia a descansar quan tornava de la feina, i jo preparava el sopar. És un ximple el qui pensa que els nois no sabem fer el menjar o que ens n'avergonyim. Fins i tot el vell Barukh em digué que els millors cuiners són homes. Jo li vaig explicar que li preparava el te, al pare, i truita i patates bullides per a tots dos.

—Convida'm un dia a sopar —em va demanar en Barukh.

El vaig convidar. Va venir de debò i ens va portat embotit i un pa diferent del de la fàbrica. Vaig fer te i patates. Aquell dia no teníem ous i no li vaig poder ensenyar com tombava la truita, fent-

la volar enlaire. Encara que ell es va creure que ho podia fer. El pare l'hi va prometre. El que no vam fer, com teníem per costum, era posar en Floquet sobre la taula. Es va quedar a la seva capsxa xisclant i em va fer una mica de llàstima. Però, naturalment, havíem de pensar en el nostre convidat.

22   Després de sopar, el pare i en Barukh van parlar de la guerra. Van treure un gran mapa i van discutir sobre el preu que els alemanys començaven ja a pagar en el front rus, assenyalant amb els dits i fent marques amb un llapis. Després van jugar a escacs. Estaven tan cansats, que van fer taules. Molt millor, així no hauria de compadir-me de cap dels dos. Els dies de festa, quan jugaven junts, estaven tan capficats per guanyar que era impossible de parlar amb ells. Com si es tractés d'una guerra i no d'un joc. Potser com em passava a mi quan volia guanyar, jugant a cartes amb el pare, i m'enfadava si perdia.

Si algun vespre el pare no estava cansat, s'asseia al costat del meu llit i parlàvem, com ho fèiem abans, quan era petit.

Una vegada, quan era molt més petit, me'n recordo que vam tenir una gran baralla. Va comen-

çar sense cap intenció. Recordo que estàvem enraonant sobre el pare o sobre la mare o alguna cosa semblant i llavors el pare em va preguntar que com em pensava que seria jo si ell s'hagués casat amb una altra dona.

—Bé —li vaig contestar—, seria una mica diferent, ja que tindria una mare amb un altre pare. I un pare amb una altra mare. Al principi no em vaig adonar que parlava de dos nens diferents, com si estigués dividit en dos. No me'n vaig adonar, que això no podia ser. De mica en mica vaig veure que el que el pare havia volgut dir és que jo no hauria nascut. Si ells no s'haguessin conegut i jo no hagués nascut en el mateix instant en què vaig néixer, no existiria. Llavors va ser quan ens vam barallar i no hi vaig voler parlar als vespres fins que em va prometre que no tornaria a començar amb aquesta història.

Ara ja no m'enfado, però encara no m'ho puc explicar ni ho puc demostrar. Em sembla que és impossible. El que sé és que, passés el que passés, jo existiria, hauria nascut. Potser tindria uns altres pares i segur que seria diferent, però continuaria sent jo mateix. Potser no ara. Potser en un

altre temps. Diguem després de la guerra. No estaria malament haver nascut després que tot això s'hagués acabat.

24 Vaig estar d'acord en una cosa. La mare hi posà cullerada dient que hauria pogut néixer nena. Era veritat i no vaig pensar que estigués en contradicció amb res del que havia dit. Només que em feia riure una mica pensar-ho.

I també hi havia la qüestió del nom. El pare em va dir que em podria haver dit Alexandra en lloc d'Alexandre. Però em deien Àlex. No m'haurien pogut dir Alexa; és un nom que fa riure.

La mare em va fer costat en aquella discussió. Va dir al pare que em burxava. Em va dir que si jo ho sentia així, doncs ja estava bé. Ningú no podria demostrar el contrari. Si el pare se sentia com se sentia, doncs també li estava bé. Aquestes coses no tenen discussió. Tan sols es pot explicar el que se sent.

Potser per això vaig fer costat a la mare en el tema del sionisme. El pare no hi estava d'acord, amb ella. Abans de la guerra es negava a anar a Palestina. Ell, aquí, a Polònia, se sentia a casa seva. La mare, no.

–Tu ets massa sensible –li deia el pare–. Si algú fa llengotes, et penses que te les fa a tu. I què si ets jueva? També hi ha protestants, luterans i musulmans.

La mare deia que no era el mateix i s'enfadaven i discutien. Avui això ja no té importància, ja que ningú no pot anar a Palestina.

Ara ja no recordo gaire bé què contestava la mare; era molt complicat. Les discussions duraven eternament. De vegades anaven de debò i de vegades de broma. Per exemple el pare deia:

–Què és un sionista? És un jueu ric que envia a Palestina els jueus pobres.

La primera vegada també va fer riure la mare. A mi no. M'ho van haver d'explicar. Però després, cada vegada que el pare feia el mateix acudit, la mare s'enfadava.

El pare sempre deia que tots érem éssers humans, no tenia importància el color de la pell, ni si tenies el nas llarg o amb quin nom t'adreçaves a Déu. I què hi feia si vivies aquí o bé a Honolulu? A mi em semblava que tenia raó. La mare, però, sospirava, dient:

–Tant de bo que fos així!

Una cosa que deia em quedà gravada a la memòria. L'exemple de l'arbre: no hi ha diferència en-

tre néixer xinès, negre o indi, però des del moment que neixes, no pots renegar de les teves arrels.

—Si talles les arrels d'un arbre, es mor. Les persones no es moren quan se'ls tallen les arrels, però no poden seguir sent ells mateixos —continuà dient la mare—; creixen tristes i malaguanyades. I així pujaran els fills.

26

El pare no hi estava d'acord. Deia que en passar dues o tres generacions tot estava oblidat. Però va reconèixer que els jueus tenien unes arrels molt profundes, que venien de moltes generacions enrere; encara que es fessin cristians. Potser el pare es volia fer cristià? Em penso que no. Això hauria estat una covardia i el pare no era un covard. Per això la mare volia anar a viure a Palestina. La societat polonesa li negava les seves arrels.

Jo li feia costat, a la mare, només perquè ella me'n feia a mi. Llavors no estava gaire segur que tingués raó. Però, avui, estic segur que en tenia.

